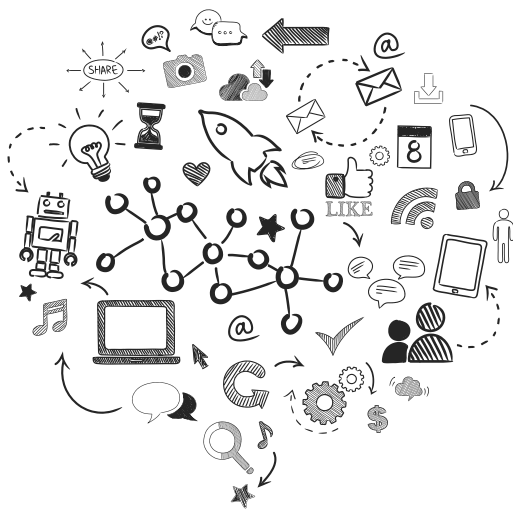

The Approach to Organize Participatory Art Activities Using Cultural Capital of Yaowarat Community

ศิริก้อย ชุตาทวีสวัสดิ์ ทิพนนท์ แย้มมณีชัย สุเมธ ทานเจริญ และ รัตนชญา เทียวจำเริญ
Sirikoy Chutataweesawas Tippanet Yaemmaneechai Sumate Tanchareon
and Rattanachada Tiawchamroen

แนวทางการจัดกิจกรรมศิลปะแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรม ชุมชนเยวราชเป็นฐาน

The Approach to Organize Participatory Art Activities Using
Cultural Capital of Yaowarat Community

ศิริก้อย ชูตาทวิสวัสดิ์¹ ทิพนันท์ แยมมณีชัย² สุเมธ ท่านเจริญ³ และ รัตนชญา เตียวจำเริญ⁴
Sirikoy Chutataweesawas Tissanet Yaemmaneechai Sumate Tanchareon
and Rattanachada Tiawchamroen

¹คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ 10330 ประเทศไทย
Faculty of Education, Chulalongkorn University, Bangkok 10330, Thailand
email: sirikoy.c@chula.ac.th

²คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000 ประเทศไทย
Faculty of Painting, Sculpture and Graphic Arts, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand
email: tippanet.yae@hotmail.com

³ศูนย์ส่งเสริมและสนับสนุนมูลนิธิโครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
กรุงเทพฯ 10140 ประเทศไทย

Royal Project Foundation and King's Recommended Supporting Center, King Mongkut's
University of Technology Thonburi, Bangkok 10140, Thailand email: sumate.tan@kmutt.ac.th

⁴คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ 10330 ประเทศไทย
Faculty of Education, Chulalongkorn University, Bangkok 10330, Thailand
email: rattanachada02@gmail.com

Received : September 3, 2024 Revised : December 24, 2024 Accepted : January 7, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมและรูปแบบ
ทัศนศิลป์จากชุมชนชาวจีนเยวราช 2) เพื่อออกแบบกิจกรรมศิลปะและประเมิน
ผลการจัดกิจกรรมจากทุนทางวัฒนธรรมชาวจีนเยวราช ใช้การวิจัยเชิงพัฒนา
(Research and Development) กลุ่มตัวอย่างมี 2 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้ให้
ข้อมูล ใช้การเลือกแบบจำเพาะเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งเป็น 4 กลุ่ม
ประกอบด้วย กลุ่มวัยเด็กและเยาวชน (20 คน) กลุ่มผู้ใหญ่วัยทำงาน (10 คน)
กลุ่มผู้สูงอายุ (10 คน) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมจีน (4 คน) รวมทั้งหมด
44 คน และ 2) กลุ่มทดลองกิจกรรมใช้การเลือกแบบอาสาสมัคร (Voluntary
Selection) จากนักเรียน ผู้ปกครอง และครูโรงเรียนในเขตสัมพันธวงศ์ จำนวน
37 คน ผลการวิจัยพบว่าอัตลักษณ์ที่คนในชุมชนให้ความสำคัญ คือ ประเพณี

ความเชื่อและค่านิยม สถาปัตยกรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ งานหัตถศิลป์ที่สนใจ คือ งานเย็บผ้า งานพับ/ตัดกระดาษไหว้เจ้า เป็นภูมิปัญญาชุมชนด้านอาชีพและสืบทอดในวิถีชีวิต ออกแบบเป็นกิจกรรมการตัดผ้าสร้างสรรค์ วัสดุมีความคงทนกว่ากระดาษ เป็นกิจกรรมที่ง่าย ยืดหยุ่นด้านเวลา เหมาะกับทุกเพศทุกวัย และเป็นแหล่งวัตถุดิบขนาดใหญ่ในประเทศ ผลประเมินความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมพบว่า ค่าเฉลี่ยด้านความรู้และมุมมองเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนเยาวราชมีค่าสูงที่สุด ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = 0.10) ตามด้วย ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.05) ด้านกิจกรรมการตัดผ้าสร้างสรรค์ ($\bar{X} = 4.36$, S.D. = 0.09) ตามลำดับ และด้านที่มีค่านี้น้อยที่สุด คือ ด้านการประชาสัมพันธ์ ($\bar{X} = 4.1$, S.D. = 0.38) ได้ข้อสรุปว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับความรู้ด้านอัตลักษณ์และการจัดกิจกรรมศิลปะมีความเหมาะสม เนื่องจากกิจกรรมมีความยืดหยุ่นและมีระดับความยากง่ายที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเลือกทำได้ เหมาะกับทุกเพศทุกวัย ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป คือการต่อยอดและพัฒนากิจกรรมในรูปแบบสินค้าและบริการในพื้นที่ รวมถึงการขยายผลกระบวนการสร้างกิจกรรมศิลปะสู่วัฒนธรรมในพื้นที่อื่น

คำสำคัญ : ศิลปะชุมชน; กิจกรรมศิลปะแบบมีส่วนร่วม; วัฒนธรรมไทย-จีน

Abstract

This research aims to 1) investigate the cultural identity and craftsmanship traditions of the Chinese community in Yaowarat and 2) design and evaluate art activities drawn from the community cultural assets. The study employed a Research and Development methodology. The sample included two groups: 1) Key informants selected through purposive sampling, comprising children and youth (20 participants), working-age adults (10 participants), elderly individuals (10 participants), and Chinese culture experts (4 participants), for the total of 44 individuals; and 2) a group of 37 volunteers, including students, parents, and teachers from schools in the Samphanthawong district, who participated in the experimental activities. The findings indicated that the community values traditions, beliefs, norms, architecture, and way of life. Craftsmanship of interest included sewing and traditional paper cutting,

reflecting local occupational knowledge and heritage. The designed activity involved creating fabric art, offering more durable than paper, easier to execute, flexible with regard to time, and appropriate for participants of all ages with materials widely available in the country. Activity evaluation revealed that participants expressed the highest satisfaction in terms of knowledge and perspectives on Yaowarat's cultural identity ($\bar{X}$ = 4.42, S.D. = 0.10), followed by satisfaction with facilities ($\bar{X}$ = 4.41, S.D. = 0.05) and the creative fabric-cutting activity itself ($\bar{X}$ = 4.36, S.D. = 0.09). The lowest-rated aspect was publicity ($\bar{X}$ = 4.1, S.D. = 0.38). The findings suggested that participants gained a deeper understanding of cultural identity, and the art activities were deemed appropriate due to their flexibility and adjustable difficulty levels, enabling participation across various demographics. Future research is recommended to extend and develop activities into products and services within the local businesses and expand the process of creating art activities in other cultural areas.

Keywords : Community Art; Participatory Art Activities; Si-no Thai Culture

บทนำ

เยาวราช เป็นย่านไชน่าทาวน์ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักในระดับชาติ และนานาชาติ ประกอบด้วย 3 แขวง ได้แก่ แขวงสัมพันธวงศ์ แขวงจักรวรรดิ และแขวงตลาดน้อย อยู่ในเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร เป็นย่านธุรกิจการค้า การเงิน การธนาคาร ร้านทอง ร้านอาหาร และเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและพาณิชยกรรมที่สำคัญ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เยาวราชทำหน้าที่เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่นำเสนอภาพวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีความผูกพันกับเทศกาลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการไหว้เจ้า ไหว้บรรพบุรุษ การเฉลิมฉลองในเทศกาลตรุษจีน การจัดโต๊ะไหว้พระจันทร์อย่างสวยงาม หรือความคึกคักของ ศาสนสถานจีนในเทศกาลกินเจ (นฤมิตร คุปต์ธนโรจน์, 2558) วิถีชีวิตและการแสดงออกทางวัฒนธรรมผ่านเทศกาลประเพณีเหล่านี้ถือเป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นทรัพย์สินมรดกที่มีคุณค่าในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ (ไพลิน สำเภา, 2562)

ทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนเยาวราชสามารถจำแนกได้เป็น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านภาษา ด้านสถาปัตยกรรม ด้านการแต่งกาย ด้านประเพณี ความเชื่อ และค่านิยม

ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และด้านความสัมพันธ์ครอบครัว โดยการอ้างอัตลักษณ์ของชาวจีนยวราชที่ยังยึดมั่นผูกพันต่ออัตลักษณ์ความเป็นชาวจีนได้เปลี่ยนแปลงไป โดยสิ่งที่พบได้น้อยที่สุดคืออัตลักษณ์ด้านการแต่งกายแบบดั้งเดิม ตามมาด้วยอัตลักษณ์ด้านภาษาและชีวิตความเป็นอยู่ อัตลักษณ์ด้านความเชื่อ แต่สิ่งที่ยังปรากฏชัดและเข้มข้นในชุมชนยวราช ประกอบด้วย อัตลักษณ์ด้านค่านิยม อัตลักษณ์ด้านประเพณี และด้านความสัมพันธ์ทางครอบครัว ระบบเครือญาติ และแซ่ตระกูล (सानิต ศิริวิศิษฐ์กุล และเฉลิมชัย วิโรจน์วรรณ, 2557; มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2563)

ปัจจุบันพื้นที่ยวราชมีการพัฒนารถไฟฟ้าใต้ดินสถานีวัดมังกรกมลาวาส ซึ่งส่งผลกระทบต่อชุมชนบริเวณวัด ซึ่งหากมองในเชิงเศรษฐกิจและการจัดระบบขนส่ง การพัฒนาระบบการเดินรถขนส่งมวลชนในเขตเมืองจะช่วยบรรเทาปัญหาจราจรและส่งเสริมเศรษฐกิจการค้าขายและการท่องเที่ยว (ณัฐวุฒิ รุ่งโรจน์สิทธิชัย และ ศยามล เจริญรัตน์, 2564) อย่างไรก็ตามการเข้ามาของทุนนิยมและการพัฒนาทำให้เกิดปัญหาตามมา เช่น ความสกปรก การเปลี่ยนเป็นชุมชนแออัด และค่าเช่าที่สูงขึ้น ผู้คนในชุมชนที่ถูกรุกรานด้วยระบบทุนนิยม ส่งผลให้ชนบทรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนถูกลดทอนความเข้มข้นลง

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของยวราชที่เปลี่ยนแปลงไป จากมุมมองของคนในชุมชน 3 ช่วงวัย และสำรวจรูปแบบงานหัตถศิลป์ที่ยังคงมีอยู่ในความเชื่อและค่านิยมของคนในชุมชน และสังเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นฐานในการออกแบบกิจกรรมศิลปะ ที่ช่วยฟื้นฟูและส่งเสริมคุณค่าอัตลักษณ์ดั้งเดิมให้มีความร่วมสมัยและสอดคล้องกับบริบทชุมชนในปัจจุบัน การออกแบบกิจกรรมศิลปะเน้นกิจกรรมที่ตอบโจทย์ความสามารถและทักษะที่หลากหลายของคนทุกเพศทุกวัย ทั้งในและนอกชุมชนยวราช เน้นการใช้วัตถุดิบในพื้นที่และหาได้ทั่วไปในปัจจุบัน ออกแบบกิจกรรมปฏิบัติเพื่อสร้างโอกาสให้เกิดการเรียนรู้คุณค่าทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชุมชน เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนด้านมรดกวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมและสำรวจรูปแบบหัตถศิลป์จากชุมชนยวราช
2. เพื่อออกแบบกิจกรรมศิลปะและประเมินผลการจัดกิจกรรมจากทุนทางวัฒนธรรมชาวจีนยวราช

การทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

เยาวราช เป็นย่านไชน่าทาวน์ที่สำคัญของประเทศไทยและมีความสำคัญระดับโลก การอยู่ร่วมกันของชาวจีนจำนวนมากก่อให้เกิดความเข้มแข็งในการรักษาวัฒนธรรม ประเพณีจีนหลายอย่างที่สำคัญ ได้แก่ เทศกาลกินเจ ประเพณีตรุษจีน ได้ถูกสืบสานเป็นเทศกาลของชาวจีนและเป็นที่รู้จักของชาวไทยและชาวต่างชาติ ประกอบกับการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาทุนทางศิลปะและวัฒนธรรมย่านเยาวราช พบว่าอัตลักษณ์ชุมชนเยาวราชแบ่งเป็น 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) ภาษา 2) สถาปัตยกรรม 3) การแต่งกาย 4) ประเพณีความเชื่อ และค่านิยม 5) วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และ 6) ความสัมพันธ์ทางครอบครัว ระบบเครือญาติและแซ่ตระกูล (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2563)

วัฒนธรรม เป็นการแสดงออกถึงความเป็นสัญลักษณ์ร่วมกันเพื่อใช้เป็นวิธีการดำเนินชีวิตของตน การแสดงออกทางวัฒนธรรมนั้น ถูกเปลี่ยนผ่านจากนามธรรมซึ่งคือความคิด สู่รูปธรรมที่แสดงออกผ่านกฎหมาย ซึ่งปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร พิธีกรรม ซึ่งปรากฏในรูปแบบของธรรมเนียมการปฏิบัติที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา หรือการแสดงออกซึ่งผลงานอย่างใดอย่างหนึ่งในรูปของผลงานทางศิลปะประเภทต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม การแสดง คนตรี หรือกีฬา เป็นต้น (พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559, 2559) โดยสามารถแบ่งวัฒนธรรมเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. **วัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Culture)** เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นได้ทางกายภาพ โดยครอบคลุมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ได้ และที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ อนุสาวรีย์ เครื่องแต่งกาย ภาพจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม รวมถึงวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งได้รับการยอมรับว่ามีคุณค่าในทางวัฒนธรรมและสมควรได้รับการสงวนรักษา (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2558)

2. **วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Culture)** โดยจากอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage) ซึ่งเน้นให้ความสำคัญกับชุมชนมากกว่าอนุสัญญามรดกโลก โดยความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมตามอนุสัญญาดังกล่าว ได้แก่ แนวทางปฏิบัติ การนำเสนอ การแสดงออกทางทักษะ (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2003)

ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง มรดกทรัพย์สินทางวัฒนธรรมอันมีมูลค่าและคุณค่าต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติที่ได้มีการสั่งสมสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีทั้งสิ่งที่จับต้องได้ และสิ่งที่จับต้องไม่ได้ สิ่งที่จับต้องได้ เช่น วัตถุสิ่งของต่าง ๆ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ เป็นต้น ส่วนสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เช่น ภูมิปัญญา ความรู้ ความเชื่อ และค่านิยม เป็นต้น มรดกทรัพย์สิน ทางวัฒนธรรมเหล่านี้จะถูกนำมาแปลงให้กลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมูลค่าในตัวเอง ไม่ว่าจะอยู่ในรูปสินค้าและบริการ หรือแนวความคิดแบบแผนความประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อใช้สิ่งเหล่านี้ในการพัฒนา ขับเคลื่อนสังคมและประเทศชาติต่อไป (ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ, 2565; กัญญารัตน์ แก้วกมล และคณะ, 2564)

ศิลปะชุมชน (Community Art) หมายถึง การนำศิลปะมาเป็นเครื่องมือในการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับศิลปิน เป็นแนวคิดที่เน้นการมีส่วนร่วมของทั้งสองฝ่ายในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ที่ศิลปินและชุมชนร่วมกันทำงาน โดยใช้ประเด็นปัญหา สภาพการณ์ หรือความต้องการของชุมชนเป็นตัวกำหนดแนวทางและเป้าหมายของกิจกรรมศิลปะนั้น ๆ ศิลปินจะทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นและสนับสนุนให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์งานศิลปะ ซึ่งสามารถเป็นได้ทั้งงานศิลปะที่มองเห็นได้เช่น จิตรกรรม ฝาผนัง หรือประติมากรรม รวมถึงการแสดงสด การจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ หรือโครงการ ต่าง ๆ ที่มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจ ความสามัคคี และการพัฒนาของชุมชน (Madyaningrum, M. E., & Sonn, C., 2011; นิชกานต์ เตมียศิลปิน, 2559)

ศิลปะแบบมีส่วนร่วม (Participatory Art) เป็นงานศิลปะที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างผลงานศิลปะ โดยกระบวนการเริ่มจากการร่วมกันคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมออกแบบ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติการ และร่วมรับประโยชน์จากผลงานศิลปะที่ได้ รับการสร้างสรรค์ร่วมกัน มุ่งเน้นให้ผู้ชมมีส่วนร่วมในกระบวนการและการทำงาน แทนที่จะเป็นเพียงผู้รับชมผลงานเท่านั้น ศิลปะแบบมีส่วนร่วมส่งเสริมให้ผู้เข้าชมมีบทบาทในการสร้างและปรับเปลี่ยนผลงานศิลปะให้มีความหมายมากยิ่งขึ้น (Bowell, L., 2015)

กิจกรรมศิลปะ (Art Activities) กิจกรรมจากการทำงานศิลปะ ที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้แสดงความรู้และจินตนาการของตนออกมาในรูปแบบของกิจกรรม มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างพัฒนาการทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม สามารถตอบสนองการแสดงออกของมนุษย์ในทุกเพศ ทุกวัย การจัดกิจกรรมศิลปะที่ดีจึงควรมีวิธีการเชื่อมโยงแนวทางการคิดไปสู่ประสบการณ์ สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม เพื่อกระตุ้น

ให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การเห็นคุณค่าในสิ่งที่ตนเป็นผู้สร้างขึ้น และการเห็นคุณค่าในสิ่งรอบตัว (จิราภรณ์ แจ่มใส, 2559; ธนพร สายวงศ์ปัญญา และ อินทิรา พรหมพันธุ์, 2567)

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดกิจกรรมศิลปะแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรม ชุมชนเขาวราชเป็นฐาน ใช้การวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

การวิจัยระยะที่ 1 การรวบรวมข้อมูล การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมและรูปแบบทัศนศิลป์ในชุมชนชาวเขาวราช เพื่อพัฒนาเครื่องมือวิจัยระยะที่ 1

ขั้นที่ 1 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ด้านทุนวัฒนธรรม ทัศนศิลป์ ศิลปะแบบมีส่วนร่วม และกิจกรรมศิลปะ

ขั้นที่ 2 ลงพื้นที่สำรวจและเก็บข้อมูลทางกายภาพ วิเคราะห์พื้นที่และวัฒนธรรมในเขตสัมพันธวงศ์ 3 แขวง ได้แก่ ตลาดน้อย สัมพันธวงศ์ และจักรวรรดิ

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาเครื่องมือวิจัย 3 ชิ้น ประกอบไปด้วย แบบสัมภาษณ์อัตลักษณ์ชุมชน 3 แขวง ในเขตสัมพันธวงศ์ สำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชน สำหรับกลุ่มวัยทำงานและผู้สูงอายุ และสำหรับนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมจีน

ขั้นที่ 4 ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ (IOC) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน และขอจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ครั้งที่ 1

การวิจัยระยะที่ 2 การสัมภาษณ์ข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมจีนในชุมชนเขาวราชจากการผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมจีน และคนในชุมชน 3 ชั่ววัย รวมถึงการสำรวจชุมชน เพื่อสรุปแนวทางการจัดกิจกรรมศิลปะแบบมีส่วนร่วม

ขั้นที่ 1 สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบจำเพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ใช้เกณฑ์คัดเลือกโดย เป็นนักวิชาการและเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมจีน และเคยทำงานวิชาการหรืองานวิจัยในพื้นที่เขาวราช มีเชื้อสายจีน ใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์อัตลักษณ์ชุมชน 3 แขวง ในเขตสัมพันธวงศ์ สำหรับนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมจีน

ขั้นที่ 2 ลงพื้นที่สำรวจอัตลักษณ์ปัจจุบันและศึกษางานทัศนศิลป์ในชุมชน รวมทั้งสัมภาษณ์กลุ่มผู้ประกอบการงานทัศนศิลป์

ขั้นที่ 3 การสัมภาษณ์คนในชุมชน 3 ช่วงวัย จำนวน 44 คน ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบจำเพาะเจาะจง (Purposive Sampling) มีเกณฑ์คัดเลือก ดังนี้ มีเชื้อสายจีนแต่ใจ อาศัยอยู่ในชุมชนเยาวราช เขตสัมพันธวงศ์ – ป้อมปราบศัตรูพ่าย เป็นผู้ที่มีอายุใน 3 ช่วงวัย ประกอบด้วย กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มผู้ใหญ่วัยทำงาน และกลุ่มผู้สูงอายุ มีประสบการณ์หรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมและประเพณีในชุมชน ใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์อัตลักษณ์ชุมชน 3 แวง ในเขตสัมพันธวงศ์ สำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชน และสำหรับกลุ่มวัยทำงานและผู้สูงอายุ

ขั้นที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์และการสำรวจชุมชน นำมาออกแบบกิจกรรมศิลปะจากอัตลักษณ์ของชุมชนเยาวราช

การวิจัยระยะที่ 3 การออกแบบกิจกรรมศิลปะแบบมีส่วนร่วม และการจัดกิจกรรมศิลปะแบบมีส่วนร่วมกับคนภายในชุมชน และนอกชุมชน

ขั้นที่ 1 คัดเลือกเทคนิคงานหัตถศิลป์ภายในชุมชนที่เหมาะสมต่อการออกแบบกิจกรรม สำหรับทุกเพศทุกวัย สอดคล้องกับอัตลักษณ์และภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน

ขั้นที่ 2 นำเทคนิคงานหัตถศิลป์ที่เลือกมาออกแบบกิจกรรมศิลปะแบบมีส่วนร่วม ออกแบบให้ร่วมสมัย ใช้วัสดุในพื้นที่ที่มีความคงทน ระดับความยากง่ายที่เหมาะสมกับกลุ่มคนทุกเพศ ทุกวัย

ขั้นที่ 3 ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย (IOC) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย แผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบมีส่วนร่วม แบบประเมินความพึงพอใจต่อกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กและเยาวชน ผู้ใหญ่วัยทำงานและผู้สูงอายุในเขตสัมพันธวงศ์ และแบบสัมภาษณ์การสนทนากลุ่ม (Focus group) สำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม และขอจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ ครั้งที่ 2

ขั้นที่ 4 ทดลองจัดกิจกรรมศิลปะแบบมีส่วนร่วมกับคนภายในชุมชน ประกอบด้วย นักเรียน ผู้ปกครอง และครูโรงเรียนในเขตสัมพันธวงศ์ จำนวน 4 โรงเรียน ใช้การเลือกแบบแบบอาสาสมัคร (Voluntary Selection) จำนวน 37 คน

ขั้นที่ 5 จัดกิจกรรมศิลปะแบบมีส่วนร่วมให้แก่คนภายนอกชุมชน

ขั้นที่ 6 วิเคราะห์ผลการประเมินความพึงพอใจต่อกิจกรรมศิลปะ ด้วยวิธีการทางสถิติและวิเคราะห์ผลจากการสนทนากลุ่ม (Focus group) สำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม ด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาสู่การออกแบบกิจกรรมศิลปะแบบมีส่วนร่วม โดยเลือก “กิจกรรมตัดผ้าสร้างสรรค์” แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละขั้น ดังนี้

1. การวิจัยทุกระยะใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอประกอบความเรียง
2. การวิจัยระยะที่ 3 ในส่วนของแบบประเมินใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณ ใช้การวิเคราะห์ทางสถิติด้วยการคำนวณค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษามุมมองด้านอัตลักษณ์วัฒนธรรมและรูปแบบงานหัตถศิลป์ จากกลุ่มคน 3 ช่วงอายุและผู้เชี่ยวชาญในชุมชนเยวราช

1.1 ผลวิจัยด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน 6 ด้าน

จากการศึกษาพบว่าอัตลักษณ์ชุมชนเยวราชในปัจจุบันทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วย ด้านภาษา ด้านสถาปัตยกรรม ด้านการแต่งกาย ด้านประเพณี ความเชื่อ และค่านิยม ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และด้านความสัมพันธ์ครอบครัว ได้ผลจากข้อมูลจากคน 3 ช่วงวัย ดังนี้

1.1.1 ด้านภาษาพบว่าชาวจีนในชุมชนเยวราช ประกอบด้วย คนจีนโพ้นทะเล คือ กลุ่มคนที่อพยพขึ้นเรือมาจากประเทศจีน คนไทยเชื้อสายจีน คือ ลูกของชาวจีนที่เกิดในประเทศไทย และลูกหลานชาวจีน คือ ผู้ที่สืบเชื้อสายหรือมีบรรพบุรุษเป็นคนจีน โดยแบ่งสำเนียงการพูดจีน ได้แก่ ภาษาจีนแต้จิ๋ว จีนกวางตุ้ง จีนฮกเกี้ยน จีนฮกกาหรือจีนแคะ โดยพบมากที่สุดคือ จีนแต้จิ๋ว ซึ่งกลุ่มเยวชนที่เป็นลูกหลานชาวจีนส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้ใหญ่ในวัยทำงานซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยเป็นหลัก แต่สามารถสื่อสารภาษาจีนได้บางส่วน ในขณะที่กลุ่มผู้สูงอายุซึ่งเป็นชาวจีนโพ้นทะเล หรือชาวไทยเชื้อสายจีน สามารถสื่อสารภาษาจีนได้ โดยเฉพาะภาษาจีนแต้จิ๋ว

1.1.2 ด้านสถาปัตยกรรม กลุ่มเยวชนพบเห็นอาคารเก่าบริเวณตลาดน้อย-ทรงวาด และศาลเจ้า ซึ่งแสดงถึงการรับรู้และความเข้าใจในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ส่วนกลุ่มผู้ใหญ่ในวัยทำงานจะมีความคุ้นเคยกับตึกตั่งโต๊ะกังบ้านโชวเฮงไถ่ และอาคารบริเวณตลาดน้อย-ทรงวาด ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญและมี

ความหมายในเชิงธุรกิจและการดำรงชีวิต ในขณะที่กลุ่มผู้สูงอายุจะคุ้นเคยกับอาคารบริเวณตลาดน้อย-ทรงวาดเช่นเดียวกับกลุ่มอื่นๆ การสำรวจชุมชนเยาวราช สามารถแบ่งประเภทสถาปัตยกรรมเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1.1.2.1 ศาสนสถาน ในเยาวราชส่วนใหญ่พบศาลเจ้า คนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธนิกายมหายาน โดยศาลเจ้าที่พบ ได้แก่ วัดมังกรกมลาวาส (วัดเล่งเน่ยยี่) ศาลเจ้าพ่อม้าและเจ้าพ่อกวนอู ศาลเจ้าเล่าปุนเล่าก่ง (ศาลเจ้าเล้งเป็ด) ศาลเจ้าเล้งบ้วยเอี้ย ศาลเจ้าโจว-ซือกง (วัดขุนเล่งยี่) ศาลเจ้าโรงเกือก และโรงเจบุญสมาคม

ภาพที่ 1 ภาพซ้ายศาลเจ้าโรงเกือก ภาพกลางศาลเจ้าโจวซือกง ภาพขวาศาลเจ้าพ่อม้าและเจ้าพ่อกวนอู

ที่มา : ผู้วิจัย

1.1.2.2 อาคารพาณิชย์ที่ใช้ในการประกอบกิจการ ได้แก่ ร้านขายสินค้า ร้านสมุนไพร ซึ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิตอาชีพค้าขายของชาวจีนในอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยอาคารพาณิชย์ที่ยังคงรูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิมในเยาวราช ได้แก่ ตึกตั้งโต๊ะกัง, ตึกเซ่งเฮงหลี, ตึกเซียงไฮ้ แมนชั่น กรุงเทพฯ (ตึกพระยาสารสวามิภักดิ์)

ภาพที่ 2 ภาพซ้ายตึกตั้งโต๊ะกัง ภาพกลางตึกเซ่งเฮงหลี ภาพขวาตึกเซียงไฮ้ แมนชั่น กรุงเทพฯ (ตึกพระยาสารสวามิภักดิ์)

ที่มา : ผู้วิจัย

1.1.2.3 อาคารบ้านเรือนทั่วไป ส่วนใหญ่พบลักษณะเด่นคือหลังคาทรงจั่ว หลังคาประดับด้วยลวดลาย โดยพบในพื้นที่ถนนทรงวาด ได้แก่ ตึกแขกทรงวาด สร้างอยู่บริเวณหัวมุมถนน พบอาคารในชุมชนเลื่อนฤทธิ์ เป็นสถาปัตยกรรมที่ปรับเป็นรูปแบบตามสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้ยังพบอาคาร มีส่วนบนของหลังคาที่นูนหรือแบบบ้าน ขึ้นอยู่กับธาตุของผู้ที่อยู่อาศัย โดยพบอาคารห้องแถวบริเวณซอยเจ้าสัวสอน

ภาพที่ 3 ภาพซ้ายตึกแขกทรงวาด ภาพตรงกลางอาคารห้องแถวบริเวณ
ซอยเจ้าสัวสอน ภาพขวาชุมชนเลื่อนฤทธิ์
ที่มา : ผู้วิจัย

1.1.3 ด้านวิถีชีวิต ชุมชนเยาวราชในอดีตมาจากกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเล ช่วงแรกวิถีประกอบอาชีพรับจ้าง และการเปิดร้านค้าขนาดเล็กในชุมชน เมื่อชุมชนขยายตัวขึ้นจึงมีการค้าขายเป็นอาชีพหลัก การประกอบอาชีพในชุมชนเยาวราชสามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) ร้านขายของสำหรับประกอบอาชีพ เช่น ร้านเชือก ร้านทำถัง (2) ร้านอาหาร และ (3) ร้านขายเครื่องประกอบพิธีกรรม เช่น ร้านขายของไหว้เจ้าและเครื่องกระตาศ ร้านขายของแต่งงาน ร้านขายของพิธีศพ ร้านทำศาลเจ้า (4) ร้านที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตทั่วไป เช่น ร้านตั้งชนหน้าแบบจีน (หมั่งหมิง) ร้านขายยาแผนจีน ห้างทอง ปัจจุบันกลุ่มผู้สูงอายุส่งต่อธุรกิจและภูมิปัญญาด้านอาชีพไปยังผู้ใหญ่ในวัยทำงานและเยาวชน บางครอบครัวยังคงสืบทอดกิจการของบรรพบุรุษ แต่มีการปรับปรุงรูปแบบธุรกิจให้ทันสมัย เช่น การทำตลาดออนไลน์ บางครอบครัวเปลี่ยนรูปแบบธุรกิจให้เหมาะกับตลาดสมัยใหม่ เช่น การเปิดคาเฟ่ขายน้ำเต้าหู้ปาตองโก หรือร้านขายสินค้าไลฟ์สไตล์ร่วมสมัย นอกจากนี้ยังมีนักลงทุนจากภายนอก เข้ามาเช่าพื้นที่ในเยาวราชเพื่อการค้าและดำเนินธุรกิจทั้งคนไทยและคนต่างด้าว

1.1.4 ประเพณี ความเชื่อและค่านิยม ในชุมชนยาวราชแบ่งตามเทศกาล สำคัญ 8 เทศกาล ประกอบด้วย ตรุษจีน โคมไฟ เช็งเม้ง ขนมจ่าง สารทจีน ไหว้พระจันทร์ ขนมบัวลอย และกินเจ เทศกาลเหล่านี้ยึดโยงให้ คนไทยเชื้อสายจีน สืบทอด ดำรง ความเชื่อและค่านิยมเดียวกัน ปัจจุบันกระแสสังคมทุนนิยมทำให้การประกอบพิธีกรรม ถูกลดทอนลงเนื่องจากความจำเป็นในการประกอบอาชีพ ผู้สูงอายุยังคงยึดถือขนบ ธรรมเนียมปฏิบัติตามเทศกาลต่าง ๆ ผู้ใหญ่วัยทำงานได้รับรู้ทุกประเพณีทั้งหมดแต่มี ภาระงานในชีวิตประจำวัน ในขณะที่เด็กและเยาวชนรู้จักเทศกาลน้อยลง และถูกลด ความคาดหวังในการจัดเทศกาล จากตารางด้านล่างสะท้อนให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ ระหว่างเทศกาลและช่วงวัยของคนในชุมชนยาวราชที่เปลี่ยนแปลงไป

ตารางที่ 1 : แสดงความสัมพันธ์ระหว่างช่วงอายุและเทศกาลที่ยังเป็นที่รู้จักของคนใน ชุมชนยาวราช

เทศกาล	ระยะเวลา	ช่วงอายุและเทศกาล		
		ผู้สูงอายุ	ผู้ใหญ่วัยทำงาน	เด็กและเยาวชน
ตรุษจีน	1 ค่ำ เดือน 1	/	/	/
โคมไฟ	15 ค่ำ เดือน 1	/		
เช็งเม้ง	วันที่ 5 เมษายน	/	/	/
ขนมจ่าง	5 ค่ำ เดือน 5	/	/	
สารทจีน	15 ค่ำ เดือน 7	/	/	
ไหว้พระจันทร์	15 ค่ำ เดือน 8	/	/	/
ขนมบัวลอย	22 ธันวาคม	/	/	
กินเจ	1 ค่ำ – 9 ค่ำ เดือน 9	/	/	/

1.1.5 ด้านการแต่งกาย ปัจจุบันพบว่าการแต่งกายของคนในชุมชน ยาวราชมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ทั้งแบบร่วมสมัยและแต่งแบบจีนประยุกต์ ซึ่งจะมีเฉพาะในช่วงเทศกาลสำคัญ เช่น ตรุษจีน เชงเม้ง แตกต่างจากการแต่งกายแบบ ดั้งเดิม ในอดีตเพศชายแต่งกายด้วยเสื้อคอจีน กางเกงขาก๊วย และเพศหญิงสูงวัย พบการแต่งกายจากหลักฐานรูปถ่ายและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (2566) สามารถแบ่ง

จากข้อมูลด้านอัตลักษณ์ข้างต้นประกอบการทบทวนวรรณกรรม และลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์คนในชุมชน รวมทั้งสำรวจพื้นที่ เพื่อคัดเลือกวัฒนธรรมที่โดดเด่นและมีความเหมาะสมต่อชุมชน ในการพัฒนาเป็นกิจกรรมศิลปะ โดยสามารถจัดประเภทของวัฒนธรรมชุมชนเขาวราชตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ.2559 ได้ ดังนี้

[illegible]

จากการวิเคราะห์ข้อมูลอัตลักษณ์ พบว่าความเข้มข้นในการประกอบพิธีกรรมแตกต่างกันตามช่วงอายุ โดยผู้สูงอายุและผู้ใหญ่วัยทำงานมีความผูกพันและยึดถือกับธรรมเนียมปฏิบัติจารีตประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมากกว่า ในขณะที่เด็กและเยาวชนนับถือตามอย่างพ่อแม่ โดยอัตลักษณ์ที่เด่นชัดและมองเห็นได้จากมุมมองทั้ง 3 ช่วงวัย คือ อัตลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรม เนื่องจาก พบเห็นได้ง่าย ยังคงใช้รูปแบบเงิน

มีสภาพใกล้เคียงกับในอดีต แม้มีการปรับปรุงอาคารให้มีความทันสมัยมากขึ้น แต่ยังคงรูปแบบจีน ถัดมาคืออัตลักษณ์ด้านประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ และด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่และอาชีพ โดยประเด็นที่น่าสนใจ คือ อัตลักษณ์ด้านประเพณี ค่านิยม พบว่าอยู่ทั้งในวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ผ่านข้อปฏิบัติ คติความเชื่อเป็นขนานธรรมเนียม และวิถีทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะการประกอบพิธีกรรมเป็นแบบรูปธรรม

1.2 การสำรวจรูปแบบงานหัตถศิลป์ในชุมชน สามารถจัดประเภทได้ 3 ประเภท ดังนี้

1.2.1 งานหัตถศิลป์ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต งานหัตถศิลป์ในกลุ่มนี้เน้นการใช้งานในชีวิตประจำวันและเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ เย็บเครื่องใช้พิธีงานแต่งงาน พิธีงักเก็ก ขึ้นปีใหม่ ยกตัวอย่างงานหัตถศิลป์ เช่น การทำตุ๊กตา 8 เซียน ตามความเชื่อและตำนานของจีน ใช้เป็นของประดับบ้านเพื่อเสริมสิริมงคล การทำโคมไฟที่ใช้ประดับตกแต่งในบ้านเรือนหรือสถานที่สำคัญ สื่อถึงความสว่างไสว ความสุข และความเจริญรุ่งเรือง

1.2.2 งานหัตถศิลป์ที่ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา คือ งานที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในพิธีกรรมสำคัญ สะท้อนความศรัทธาในเทพเจ้าและการเคารพบรรพบุรุษ ได้แก่ การเย็บชุดเทพเจ้า ซึ่งเป็นใช้ในพิธีทางศาสนา เช่น เทศกาลกินเจ ชุดเทพเจ้าตกแต่งด้วยลวดลายมงคล เช่น ลายดอกไม้ สัตว์ในตำนาน หรือสัญลักษณ์ที่สะท้อนความเป็นสิริมงคล, การปักกระดาษไหว้เจ้า และกระดาษเงินกระดาษทอง เพื่อแสดงความเคารพต่อเทพเจ้า บรรพบุรุษและเพื่อเสริมโชคตามความเชื่อจีน การทำตุ๊กเอี้ยะ (ศาลเจ้าที่) งานหัตถศิลป์ที่มีความประณีต ใช้แสดงความเคารพต่อเทพเจ้าประจำบ้านและครอบครัว การทำโคมไฟที่ใช้เฉพาะในพิธีกรรม เช่น เทศกาลตรุษจีน หรือเทศกาลไหว้พระจันทร์

1.2.3 กลุ่มงานศิลปะ งานที่เน้นความงดงามและการสื่อความหมายเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ งานเขียนพู่กันจีน การเขียนตัวอักษรจีนที่แสดงถึงศิลปะและอัตลักษณ์ด้านภาษา งานวาดหน้ากากอุปรากรจีน นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ประกอบการนิยมสั่งสินค้าจากประเทศจีน เนื่องจากสินค้ามีต้นทุนต่ำ มีรูปแบบจีนตามขนบนิยม และสามารถซื้อได้เป็นจำนวนมาก ทำให้มีสินค้าเพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค งานหัตถศิลป์ส่วนใหญ่จึงที่อยู่ในงานหัตถศิลป์ที่ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งมีความสอดคล้องกับอัตลักษณ์ด้านประเพณี ค่านิยม นอกจากนี้ ยังพบว่าอัตลักษณ์ความเป็น

เงินไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในเขตเยาวราช แต่ยังขยายไปยังพื้นที่โดยรอบ เช่น เขตป้อมปราบศัตรูพ่ายและเขตบางรัก โดยสามารถนำมาสรุปเป็นแผนที่ทางวัฒนธรรมได้ ดังนี้

ภาพที่ 6 แผนที่จากการสำรวจอัตลักษณ์ความเป็นจีนชุมชนในเขตสัมพันธวงศ์ถึงเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย

2. ผลการออกแบบกิจกรรมศิลปะและประเมินผลการจัดกิจกรรมจากทุนทางวัฒนธรรม

2.1 ผลการออกแบบกิจกรรม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลอัตลักษณ์ทั้ง 6 ด้าน นำมาจัดประเภทได้ 3 ประเภท คือ วัฒนธรรมที่จับต้องได้ วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และวัฒนธรรมร่วมกัน พบว่าอัตลักษณ์ด้านประเพณี ความเชื่อ และค่านิยม เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นที่สุด ซึ่งเกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ด้านวิถีชีวิตด้านอาชีพ เช่น ร้านขายของไห้วเจ้าและเครื่องกระดาษ สอดคล้องกับพิธีกรรมตามความเชื่อของจีน เช่น ตรุษจีน เช็งเม้ง เป็นต้น ซึ่งสามารถนำมาเลือกออกแบบเป็นกิจกรรมศิลปะที่เหมาะสมกับทักษะความสามารถของคนในชุมชน ด้านความสนใจต่อกิจกรรมศิลปะ งานหัตถศิลป์เป็นกิจกรรมที่น่าสนใจที่สุดเมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับเกณฑ์การคัดเลือก 5 ด้าน พบว่า งานหัตถศิลป์ประเภทตัดผ้าและตัดกระดาษ เป็นประเภทงานที่เหมาะสมต่อการนำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมศิลปะ เพื่อสร้างงานศิลปะชุมชน เนื่องจากปรากฏชัดในพิธีกรรมและวิถีชีวิต ร่วมกับ

ผลการสัมภาษณ์คนในชุมชนที่พบว่าทุกกลุ่มวัยสามารถตัด/ปัก/เย็บ/ได้ รูปแบบกิจกรรมทำได้ง่ายเหมาะสำหรับกลุ่มคนทุกเพศทุกวัย และใช้เวลาไม่นาน เวลาโดยเฉลี่ยระหว่าง 30 นาที – 2 ชั่วโมง อีกทั้งพื้นที่สำหรับแหล่งวัตถุดิบและการค้าผ้าเก่าแก่และขนาดใหญ่ที่สุด เมื่อพิจารณาเกณฑ์ทั้งหมดจึงทำให้ “งานตัดผ้า” สามารถนำมาออกแบบกิจกรรมได้ โดยวันที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมคือวันหยุดสุดสัปดาห์ ใช้ระยะเวลาไม่เกิน 3 ชั่วโมงในการทำกิจกรรม สถานที่ในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมคือ โรงเรียนและสถานที่สาธารณะ ช่องทางการประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมคือ ช่องทางออนไลน์ผ่าน Facebook และ Instagram

ภาพที่ 7 กรอบแนวคิดการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อออกแบบและคัดเลือกกิจกรรมศิลปะ

กิจกรรมตัดผ้าสร้างสรรค์ได้ถูกออกแบบโดยเน้นการมีส่วนร่วมเพื่อให้คนในชุมชน 3 ชั่ววัย ได้สะท้อนความคิดผ่านการตัดรูปร่างจากผ้าที่สื่อถึงอัตลักษณ์ 6 ด้าน โดยเริ่มจากให้ข้อมูลและความหมายอัตลักษณ์ทั้งหมด และให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมออกแบบรูปร่างที่สนใจบนกระดาษ นำมาทาบแล้วตัดบนผ้า จากนั้นนำมาจัดวางองค์ประกอบร่วมกันบนผ้าโปร่ง พร้อมทั้งให้นำเสนอความคิดในการสร้างสรรค์งานร่วมกัน จากนั้นผู้วิจัยนำผลงานของผู้เข้าร่วมกิจกรรมไปจัดแสดงนิทรรศการต่อไป

2.2 ผลการประเมินกิจกรรม

2.2.1 ผลจากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแบบสนทนากลุ่ม พบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีโอกาสนึกทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการวาดรูป การตัดผ้า และการทำงานร่วมกันกับผู้อื่น ทำให้ได้เรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนเขาวราชามากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 8 กลุ่มภาพด้านซ้าย การจัดกิจกรรมตัดผ้าสร้างสรรค์กับคนภายในชุมชน ณ โรงเรียนในเขต สัมพันธวงศ์ และกลุ่มภาพด้านขวา การจัดกิจกรรมตัดผ้าสร้างสรรค์กับคนภายนอกชุมชน ณ บริเวณทางเชื่อม MBK และ หอศิลป์ BACC

ภาพที่ 9 ผลการจัดกิจกรรมตัดผ้าสร้างสรรค์ จากการสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Focus group)

2.2.2 ผลการประเมินความพึงพอใจในกิจกรรมศิลปะ

ตารางที่ 2 : การประเมินความพึงพอใจรายด้านในกิจกรรมตัดผ้าสร้างสรรค์

รายการประเมิน	ผลการประเมิน		แปลผล
	χ	SD	
ด้านความรู้และมุมมองเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนเยาวราช	4.42	0.10	ดี
ด้านกิจกรรมการตัดผ้าสร้างสรรค์	4.36	0.09	ดี
ด้านการประชาสัมพันธ์	4.1	0.38	ดี
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	4.41	0.05	ดี
รวม	4.34	0.15	ดี

ผลการประเมินในรายด้านพบว่า ด้านความรู้และมุมมองเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนเยาวราชมีค่าสูงสุด ($\chi = 4.42$, S.D. = 0.10) รองลงมาด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ($\chi = 4.41$, S.D. = 0.05) ด้านกิจกรรมการตัดผ้าสร้างสรรค์ ($\chi = 4.36$, S.D. = 0.09) ตามลำดับ และด้านการประชาสัมพันธ์ ($\chi = 4.1$, S.D. = 0.38) มีค่าน้อยที่สุด ผลการประเมินความพึงพอใจโดยรวมมีค่าเฉลี่ย ($\chi = 4.34$, S.D. = 0.15) อยู่ในระดับดี

บทสรุป

สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและรูปแบบทัศนศิลป์ในชุมชนเยวราช 6 พบว่า อัตลักษณ์ด้านประเพณี วัฒนธรรม และค่านิยม มีความโดดเด่นควบคู่ไปกับอัตลักษณ์ด้านวิถีชีวิต โดยเฉพาะด้านอาชีพ คนในชุมชนให้ความสนใจงานทัศนศิลป์ประเภทงานตัดกระดาษและผ้ามากที่สุด นำไปสู่การออกแบบกิจกรรมศิลปะแบบมีส่วนร่วม “กิจกรรมตัดผ้าสร้างสรรค์” ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเลือกสร้างสรรค์รูปร่างที่สะท้อนถึงความแตกต่างทางทัศนคติและชีวิตคนในแต่ละช่วงวัย กลุ่มผู้สูงอายุและผู้ใหญ่วัยทำงานมีค่านิยมและแนวทางปฏิบัติอย่างลึกซึ้งกับวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิต รูปทรงที่สร้างสรรค์จึงมักสะท้อนความผูกพันกับอัตลักษณ์ในวิถีชีวิตและความเชื่อ เช่น มังกร เสื้อผ้าแบบดั้งเดิม และสัญลักษณ์นักษัตร ส่วนกลุ่มเด็กและเยาวชนเลือกรูปทรงที่มาจากสภาพรอบตัวในชีวิตประจำวัน สื่อสารความคิดสร้างสรรค์ที่มาจากจินตนาการ เช่น รูปแมว คน ดอกไม้ มีเยาวชนบางส่วนที่เลือกสร้างสรรค์เนื้อหารูปทรงแบบเดียวกับกลุ่มผู้สูงอายุและผู้ใหญ่วัยทำงาน นอกจากนี้ยังพบว่า เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในแต่ละช่วงวัย เช่น เด็กวาดภาพให้ผู้ใหญ่ และผู้ใหญ่วัยช่วยตัดผ้าส่วนที่ยากให้แก่เด็ก สร้างความสัมพันธ์ระหว่างช่วงวัยเปิดพื้นที่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมจากนั้นจึงนำผลงานของผู้เข้าร่วมกิจกรรมไปจัดแสดงร่วมกันต่อไป

ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรม พบว่า กิจกรรมสร้างความเพลิดเพลิน เสริมสร้างสุนทรียะให้ผู้เข้าร่วมทุกวัย ช่วยให้กลุ่มคนช่วงวัยกลางคนถึงวัยผู้สูงอายุได้ระลึกถึงวัฒนธรรมในอดีต และวัยเด็ก เยาวชนและวัยรุ่นได้เรียนรู้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง กิจกรรมศิลปะจากอัตลักษณ์ชุมชนยังสามารถพัฒนาต่อไปเป็นผลิตภัณฑ์หรือบริการในชุมชน และนำแนวทางการจัดกิจกรรมไปพัฒนาต่อยอดกับชุมชนอื่นต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากการศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและรูปแบบงานทัศนศิลป์ในชุมชนเยวราช พบว่าปัญหาของพื้นที่ คือ การพัฒนาย่านเศรษฐกิจที่เติบโตอย่างรวดเร็ว การรุกร้าของเทคโนโลยี และการเข้ามาจำนวนมากของนักท่องเที่ยว เกิดการลดทอนทาง

วัฒนธรรม สอดคล้องกับวิจัยของโพลิน สำเภา (2562) ซึ่งกล่าวถึงการเข้ามาของรถไฟฟ้ามหานครสายสีน้ำเงินในเยาวราช ส่งผลให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนถูกลดทอนลงอย่างมีนัยสำคัญ การเข้าถึงพื้นที่ง่ายขึ้นทำให้มีนักท่องเที่ยวหลั่งเข้ามาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้พื้นที่ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นการตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวมากกว่าการรักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ประกอบกับการสำรวจพื้นที่และสัมภาษณ์คนในชุมชนทำให้เห็นถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำทางวัฒนธรรมที่ถูกลดทอนลงไปตามกลุ่มอายุ โดยในผู้สูงอายุยังพบความเข้มข้นทางจารีตวัฒนธรรมลดทอนลงในกลุ่มวัยผู้ใหญ่ และเบาบางลงในกลุ่มเด็กและเยาวชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สานิต ศิริวิศิษฐ์กุล และเฉลิมชัย วิโรจน์วรรณ (2557) ที่กล่าวถึงปัญหาการรักษาและธำรงวัฒนธรรมจีนในเยาวราชในเจนเนอเรชันวัย จัดอยู่ในกลุ่มผู้ใหญ่วัยทำงาน ซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลจากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีมากที่สุด นำมาสู่การถูกกลืนหายทางวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยจากงานวิจัยการพัฒนาทุนทางศิลปะและวัฒนธรรมย่านเยาวราช โดยมหาวิทยาลัยศิลปากร และ นันทินิตย์ วานิชชีวะ (2563) พบการนำเสนออัตลักษณ์ที่โดดเด่นของเยาวราช 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสถาปัตยกรรม ด้านเครื่องแต่งกาย ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ด้านประเพณีความเชื่อและค่านิยม ด้านภาษา และด้านความสัมพันธ์ทางครอบครัวและระบบเครือญาติ จากการสำรวจพื้นที่และสัมภาษณ์ พบว่าอัตลักษณ์ด้านประเพณีความเชื่อ และค่านิยม เป็นด้านที่มีความโดดเด่นในความเห็นจากกลุ่มคน 3 ช่วงวัย สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญวัฒนธรรมจีน กล่าวว่า “ศิลปะจีนที่อยู่ในประเทศไทยถูกผูกโยงไว้ด้วยพิธีกรรมความเชื่อ จึงปฏิเสธไม่ได้เลยว่าศิลปะมีความเชื่อมโยงกับเทพเจ้า พิธีกรรม เกิดเป็นศิลปะและศาสนาซึ่งสามารถช่วยยกระดับจิตใจได้” ผู้วิจัยจึงนำอัตลักษณ์ด้านนี้มาเป็นแนวคิดในการออกแบบกิจกรรมศิลปะ โดยยึดแนวคิดสองประการหลัก คือ ชุมชน (Community) และการมีส่วนร่วม (Participatory) สอดคล้องกับงานวิจัยของปัญญา เทพสิงห์ และเกตุฉภา บุญปรากฏ (2561) ซึ่งใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในชายแดนใต้ แสดงให้เห็นว่าทั้งสองแนวคิดนี้มีความสำคัญในการสร้างกระบวนการวิจัยที่มีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ นำองค์ความรู้จากชุมชนที่ได้รับไปต่อยอดกับแนวคิดการมีส่วนร่วม สอดคล้องกับแนวคิดการจัดกิจกรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของ สุขชาติ อัมสําราม และ โสมฉาย บุญญานันต์ (2564) ที่ใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อเสริมสร้างค่านิยมการเห็นคุณค่า

และความรู้สึกอยากอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การส่งต่อคุณค่าที่อยากรักษาไว้สู่คนรุ่นใหม่ ตลอดจนความมุ่งมั่นหวังของคนรุ่นใหม่ต่อการสืบสาน การอนุรักษ์ เกิดเป็นการสร้างคุณค่าใหม่อย่างยั่งยืน

2. การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้กิจกรรมศิลปะชุมชนและศิลปะแบบมีส่วนร่วมมาเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างช่วงวัย และสร้างการเรียนรู้วัฒนธรรมในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ Lan Bowell (2015) ที่กล่าวถึงการใช้กิจกรรมศิลปะแบบมีส่วนร่วมและศิลปะชุมชนในการฟื้นฟูชุมชนด้วยการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม โดยเน้นบทบาทสำคัญของการเรียนรู้ในบริบทการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และใช้ความร่วมมือจาก นักเรียน นักศึกษา ครู และคนในชุมชน การใช้กิจกรรมศิลปะในการรักษาไว้ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมของเยาวชน เสริมสร้างความรู้สึกรับรู้เป็นเจ้าของและความภาคภูมิใจในผลงานของชุมชน สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์จากผู้ปกครอง กล่าวว่า “รู้สึกภูมิใจในเยาวชนเป็นพื้นที่ผ่านวัฒนธรรม” และคำสัมภาษณ์จากนักเรียน กล่าวว่า “ชอบที่ได้ทำงานกับเพื่อน ภูมิใจในผลงานของตัวเอง ชอบภาพกระต่าย” แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมศิลปะสามารถสร้างความรู้สึกร่วมและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมยังได้รับประสบการณ์ทางศิลปะและสุนทรียศาสตร์เชิงสัมพันธ์ (Relational Aesthetics) ตามแนวคิดของ Nicolas Bourriaud (2020) ซึ่งศิลปะไม่ควรถูกมองเพียงแค่สิ่งที่สร้างและจัดแสดง แต่ควรเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ผู้ชมได้มีบทบาทในการสร้างและสัมผัสกับประสบการณ์ศิลปะ โดยมุ่งเน้นการสนทนาและการสื่อสาร รวมถึงการสะท้อนถึงชีวิตประจำวันของผู้คน สุนทรียศาสตร์เชิงสัมพันธ์จึงสร้างสรรค์ประสบการณ์ที่มีความหมายและเชื่อมโยงกับสังคมในระดับที่ลึกซึ้งกว่าแค่การดูงานศิลปะเพียงอย่างเดียว กระบวนการการออกแบบกิจกรรมตัดผ้าสร้างสรรค์ซึ่งผู้เข้าร่วมได้มีโอกาสฝึกทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการวาดรูป การตัดผ้า และการทำงานร่วมกันกับผู้อื่น จากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมกิจกรรม พบว่าการใช้กิจกรรมศิลปะสามารถทำให้ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้ในวัฒนธรรมได้ดีขึ้น นักเรียนสะท้อนคิดว่า “รู้สึกสนุก ได้รู้จักเทศกาลเยอะมาก รู้จักสัตว์มงคลจีน” ผู้ปกครองกล่าวว่า “ได้กลับไปเรียนรู้วัฒนธรรมที่เคยลืมไปแล้ว ทั้งเทศกาล ประเพณี อาหารการกิน หรือวิถีชีวิตต่าง ๆ” ซึ่งกิจกรรมศิลปะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางที่ช่วยให้ผู้เข้าร่วมได้สัมผัส ได้เรียนรู้ และเชื่อมโยงกับวัฒนธรรม เน้นการลงมือทำ และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างช่วงวัย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณิชกาญจน์ จันทรเนื้อไม้ (2018) ที่ใช้กิจกรรมศิลปะในการ

ส่งเสริมการเห็นคุณค่าศิลปะล้านนา การจัดกิจกรรมศิลปะโดยใช้ชุมชนเป็นฐานสามารถต่อยอดสู่การจัดกิจกรรมในพื้นที่ที่หลากหลาย ได้แก่ ชุมชน โรงเรียน มหาวิทยาลัย และการเผยแพร่สาธารณะ การจัดกิจกรรมในโรงเรียนเสริมสร้างทักษะและความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน รวมทั้งปลูกฝังการเห็นคุณค่าในอัตลักษณ์ของชุมชน และการจัดกิจกรรมศิลปะในที่สาธารณะช่วยให้กิจกรรมเข้าถึงคนทั่วไปและเสริมสร้างการรับรู้และการมีส่วนร่วมในศิลปะ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรเชื่อมโยงสู่เศรษฐกิจในชุมชน โดยพัฒนาเครือข่ายผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในชุมชน
2. ควรสร้างเครือข่ายโรงเรียนในพื้นที่ เพื่อนำไปขยายผลสู่การจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน
3. สามารถนำกระบวนการจากงานวิจัยนี้ไปใช้กับชุมชนอื่น ๆ ในประเทศไทย โดยการศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชน จากนั้นนำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
4. สามารถต่อยอดเป็นศิลปะชุมชน หรือบริการของชุมชน ที่เปิดโอกาสให้คนภายนอกชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมในชุมชน โดยใช้คนในชุมชนเป็นผู้จัดกิจกรรม เพื่อสร้างและเผยแพร่อัตลักษณ์ของชุมชนสู่สาธารณะ ทำให้อัตลักษณ์ของชุมชนคงอยู่ต่อไปได้อย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการวิจัยเชิงกลยุทธ์ (Strategic Fund; SF): ประเภทโครงการวิจัยแผนงาน N35: วิจัยและพัฒนาสุนทรียภาพและความคิดสร้างสรรค์ด้านศิลปกรรม จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2566 และขอขอบพระคุณผู้เกี่ยวข้องทุกท่านในชุมชนที่ทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2558). *คู่มือการเสนอขอขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ*. สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

- กัญญารัตน์ แก้วกลม นิติคุณ ท้าวทอง สุปวีณ์ รสรื่น อนุศิษฐ์ เพชรเชนทร์ อมรรัตน์
รัตนสุภา และจันทรีศรี ภูติอริยวัฒน์. (2564). การใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อ
การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 11(1), 75-92.
- จิราภรณ์ แจ่มใส. (2559). ผลของการใช้กิจกรรมศิลปะแบบร่วมมือประกอบการเล่า
นิทานในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กกลุ่มวัย. *วารสารวิชาการบัณฑิต
วิทยาลัยสวนดุสิต*, 12(1), 19-27.
- ณัฐกาญจน์ จันทร์เนื้อไม้. (2561). *การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการ
เห็นคุณค่าศิลปะล้านนา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย). Chula Digital Collections. [https://digital.car.chula.
ac.th/chulaetd/3508/](https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/3508/).
- ณัฐวุฒิ รุ่งโรจน์สิทธิชัย และ ศยามล เจริญรัตน์. (2564). กระบวนการเปลี่ยนแปลงและ
ผลกระทบ ต่ออัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของอาคารร้านค้าดั้งเดิมในย่านตลาดเก่า
ชุมชนเยาวราช. *วารสารมหาจุฬา นาคทรรณ*, 8(7), 282-294.
- ถวิลวดี บุรีกุล นิตยา โพธิ์นอก อินทุอร แสงอรัญ ดวงจันทร์ ศิริรักษ์โสภณ และวริศรา
อัมพรศิริธรรม. (2565). *การเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมของชาติ
เพื่ออนาคตประชาธิปไตยไทย กรณีศึกษาการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อเสริม
สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในพื้นที่เทศบาลตำบลเชียงคาน*. สำนักวิจัยและ
พัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.
- ธนพร สายวงศ์ปัญญา และ อินทิรา พรหมพันธุ์. (2567). แนวทางการออกแบบกิจกรรม
ศิลปะเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น. *วารสารสังคมศาสตร์
และวัฒนธรรม*, 8(4), 49-61.
- นรุฒม์ คุปต์ธนโรจน์. (2558). *ย่านไชน่าทาวน์เยาวราช: พื้นที่การนำเสนออัตลักษณ์
เชิงซ้อนของวัฒนธรรมความเป็นจีนในสังคมไทยร่วมสมัย*. (Doctoral
dissertation, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). [http://doi.org/10.14457/
CU.the.2015.942](http://doi.org/10.14457/ CU.the.2015.942).
- นิชกานต์ เตมียศิลป์. (2559). *ศิลปะชุมชนสามแพร่ง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลป
บัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร). SURE. [https://sure.su.ac.th/xmlui/
handle/123456789/13106](https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/13106).

- ปัญญา เทพสิงห์ และ เกียรติวาท บัญปราการ. (2561). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมชายแดนภาคใต้: กรณีวัดชลธาราสিংเห จังหวัดนราธิวาส. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่*, 10(2), 85-111.
- ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมจีน. การสัมภาษณ์ด้านอัตลักษณ์วัฒนธรรมจีน 6 ด้าน. (15 กุมภาพันธ์ 2566). สัมภาษณ์.
- ไพลิน สำเภา. (2562). *การศึกษาอัตลักษณ์ทางสถานที่ของเขาวราชและผลกระทบจากรถไฟฟ้าใต้ดิน สายสีน้ำเงิน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป์, มหาวิทยาลัยศิลปากร). <http://itthesis-ir.su.ac.th/dspace/handle/123456789/2517>.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร และ นันทินันท์ วานิชชีวะ. (2563). *การพัฒนาทุนทางศิลปะและวัฒนธรรมย่านเขาวราช*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- सानิต ศิริวิศิษฐ์กุล และเฉลิมชัย วิโรจน์วรรณ. (2557). การอ้างอัตลักษณ์ของชาวจีนเจเนอเรชันวายในย่านไชน่าทาวน์เขาวราช. *วารสารหาดใหญ่วิชาการ*, 12(2), 175-182.
- สุชาติ อิ่มสำราญ และ โสมฉาย บุญญานันต์. (2564). แนวทางการจัดกิจกรรมศิลปะแบบผสมผสานที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้านสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 6(5), 139-154.
- Bourriaud, N. (2020). *Relational aesthetics*. Les presses du réel.
- Bowell, L. (2015). Beyond the gate: Community arts participation enhances teaching and learning. *Curriculum Matters*, 11(2015), 31-51.
- Madyaningrum, M. E., & Sonn, C. (2011). Exploring the meaning of participation in a community art project: A case study on the Seeming project. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 21(4), 358-370.
- The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2003). *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. <https://ich.unesco.org/doc/src/15164-EN.pdf>.